

Mary Wollstonecraft'ın Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi Kitabında Rousseau Eleştirisi

Geliş Tarihi: 17.05.2017

Kabul Ediliş Tarihi: 22.07.2017

Hatice KARAKUŞ ÖZTÜRK¹

ÖZ

Liberal feminist akımın önemli isimlerinden birisi olan Wollstonecraft “Kadın Haklarının Gerekçelendirilmesi” isimli eserinde Fransız devrimini cinsiyetçi bir tutum sergilediği için eleştirmektedir. Wollstonecraft'ın ilgili kitabının en can alıcı yanı ki bu çalışmanın da ana temasının oluşturmaktadır, ünlü düşünür Rousseau'nun kadınlara yönelik fikirlerine yaptığı eleştirilerdir. Çalışmada Wollstonecraft'ın ilgili çalışmasında Rousseau eleştirisi yapılan bölümün analizi yapılmaktadır. Yazara göre Rousseau cinsiyetçiliği "Emile" kitabı üzerinden inşa etmektedir. Rousseau'ya göre kadın doğası erkeğe sunulmak üzere kurgulanmıştır. Kadın ve erkek aynı şekilde eğitilemez. Kadınlar haz vermek için eğitilmelidir. Kadınlar çekiciliğini erkeği memnun etmek için kullanmalı ve bu güzelliği ortaya çıkaracak kadınsı beceriler geliştirmelidir. Liberal düşünür Wollstonecraft'a göre Rousseau'nun bütün bu düşüncelerinin altında erkekleri kimseye hesap vermeyen mutlak bir otorite olarak görmesi yatmaktadır. Bu durum esasında aklın doğrudan ve koşulsuz olarak sahiplenilmesidir. Böylece insanlığın hakları Adem'den başlayarak kadınları dışarıda bırakacak şekilde erkek cinsine atfedilmiştir.

Anahtar kelimeler: Wollstonecraft, Rousseau, Kadın, Toplumsal Cinsiyet.

Mary Wollstonecraft's Rousseau Criticism on “The Refurbishment of Women's Rights

ABSTRACT

Wollstonecraft, one of the most important figures in the liberal feminist movement, criticizes the French Revolution for being a sexist in her famous work "Justification of Women's Rights". The most crucial aspect of Wollstonecraft's related book is the main theme of this work, which is the criticism of the famous thinker Rousseau's ideas for women. According to the writer, Rousseau is building sexism through his famous work "Emile". According to Rousseau, the woman was created to be presented to the man. Women and men can not be trained in the same way. Women should be trained to give pleasure. Women should use their charm to please the man and develop feminine skills that will reveal this beauty. According to the liberal philosopher Wollstonecraft, Rousseau's view is that under all these considerations, men are absolute authorities who do not account for anyone. This is in fact the direct and unconditional ownership of the mind. Thus, the rights of mankind have been attributed to male gender, starting from the genders, leaving the women out.

Keywords: Wollstonecraft, Rousseau, Women, Gender

¹ Yrd.Doç.Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi , Sosyoloji Bölümü,
hatice_karakus@hotmail.com

GİRİŞ

Liberal feminist akımın önemli isimlerinden birisi olan Wollstonecraft, dönemin İngiltere'sinde ataerkilliğe yönelik yaptığı eleştiriler ile bilinmektedir. İkincilleştirilen kadınların konumu ve Fransız devrimine yönelik eleştirileri, yazarı dönemine göre radikal bir pozisyona taşımıştır denilebilir. Şöyle ki yazar "Kadın Haklarının Gerekçelenendirilmesi" (2012) isimli ünlü eserinde Fransız devriminin cinsiyetçi bir tutum sergilediğini belirtmektedir. Devrimin eşitlik, özgürlük, insan hakları gibi büyük söylemleri kadınları içine almayacak şekilde erkek dünyasına göre şekillenmiştir. Devrim rüzgârlarının bu cinsiyetçi tavrı işçi, burjuva, düşük ücretli çalışan kadınlar gibi farklı kesimlerdeki kadınların tepkisini çekmiştir. Bu haklarından yoksun bırakılan kadınlar başkaldırmışlardır (Çakır, 1996). İşte bu kıpırdanmalar içinde ortaya çıkan aykırı seslerden birisi de Mary Wollstonecraft olmuştur.

18. yüzyılda Mary Wollstonecraft kadın olmanın ilk günden itibaren öğrenilen ve değişmez kabul edilen bir olgu olduğunu savunmaktadır (Çakır, 1996: 60). Yazar ünlü eserinde aşka ve şehvete köle olan yaratıklar olarak resmedilip küçük düşürülen kadınların (Wollstonecraft, 2012: 41) bu durumunu irdelemektedir. Kadınlar her yerde acıklı haldedirler. Çünkü hakikat onlardan gizlenir ve zihinsel yetileri olgunlaşmadan yapay bir kişilik geliştirmeye zorlanırlar. Çocukluklarından itibaren güzelliğin kendilerinin dayanağı olduğu masalıyla yetiştirildiklerinden, zihinleri de bedenlerinin gelişimine uygun bir gelişim sergiler ve hapsedilmiş olduğu altından kafese hayranlık duymayı öğrenir.

Liberal feminist düşüncenin ana eksenini oluşturan hak kavramı yazarın düşüncelerinin de temelini oluşturmaktadır. Başta eğitim hakkı olmak üzere kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip varlıklar olduğu tezini işlemektedir. Bu tezin çıkış noktası ise yazara göre kadın ve erkeğin aynı tanrının çocukları olmasıdır. Tıpkı erkekler gibi kadınların da ahlak ve zihinsel yetilerinin geliştirilmeye ihtiyacı vardır. Akıl bu noktada yazarın kitabının birçok bölümünde titizlikle üzerinde durduğu bir argümandır. Kadın ilk etapta seksüel bir varlık değil insan olarak tanımlanmalıdır. Ve insan olmanın en önemli şartı ise akılla hareket etmektir. Bu aynı zamanda insanı hayvandan ayırt eden en önemli özelliğidir. Yine akıllı gelişen kadın körü körüne itaat etmeyecektir. Yazar için kadın aklına yapılacak olan yatırım iktidarlar ile mücadele edilmesinde de önemli bir silahtır. Şöyle ki ona göre zorbalı ve şehvet düşkünleri kadın aydınlanmasından yana değildirler. Çünkü zorba köle isterken şehvet düşkünü de elinde tutacağı bir oyuncak istemektedir. Akla yapılacak olan yatırım cinsiyetin yarattığı eşitsizlikleri ortadan kaldırıp, üstünlük duygusunu da yok edecektir. Akıl ile birlikte fazilet ve bilgi kadının kurtuluş reçetesidir (Wollstonecraft, 2012).

Wollstonecraft'ın evlilik ve eğitim kurumuna yönelik de eleştirileri bulunmaktadır. Eğitim kurumları kadınları dışlamakta, evlilik kurumu ise kadınları boyunduruğu altına almaktadır. Özellikle aydınlanma düşünürlerinin

kadın doğasını aile ile özdeş tutan iddialarına itiraz ederek, kadının doğal olarak “zevk verici” veya “zevk arayıcı” olmadığı yönündeki argümanı ile karşılık vermektedir (Çaha, 2010).

Wollstonecraft’ın ilgili kitabının en can alıcı yanı ki bu çalışmanın da ana temasının oluşturmaktadır, ünlü düşünür Rousseau’nun kadınlara yönelik fikirlerine yaptığı eleştirilerdir. Yazara göre Rousseau cinsiyetçiliği “Emile” (Rousseau; 2009 ve 2005b) kitabı üzerinden inşa etmektedir. Bu çalışma Wollstonecraft’ın, düşünürün kadınlara yönelik fikirlerine yaptığı itirazların incelenmesi amacıyla dayanmaktadır. Bu anlamda bu makale çalışması kitabın bir bütün olarak eleştirisinden ziyade Rousseau eleştirisinin yapıldığı ilgili bölümün analizine odaklanmaktadır.

Rousseau Eleştirisi

“Kim kadını Rousseau’dan daha fazla yüceltmıştır? Kim kadını ondan daha fazla aşağılamıştır? Rousseau’nun derdi neydi? Rousseau temelde zayıflığı ve erdemi nedeniyle o aptal Theresa’ya beslediği duyguları gerekçelendirmek istiyordu. Eşini toplum içerisindeki gelişmiş bir kadın seviyesine yükseltmemiyordu; bu nedenle kadınları onun seviyesine indirmeye çalıştı. Karısı onun için, sorun çıkarmayacak, itaatkâr bir varlıktı. Rousseau’nun onuru, onu bu kadınla yaşamını paylaşma seçimini meşrulaştırmaya, karısına bazı yüce erdemler atfetmeye itti. Rousseau onun masumiyetim göksel olmakla övse de, kadının Rousseau’nun ölümünden sonra yaptıkları onun ne denli yanıltmış olduğunu gösterir. Hayır, Rousseau’nun kendisi çeşitli hastalıklar kocalık görevini yerine getirmesini engellediğinde, karısının da ona olan sevgisini yitirmesinden yakınır. Ama ortak hiçbir ilgi alanı paylaşmayan bu iki insanın cinsel bağları koptuğunda, ilişkilerini sürdürebilmeleri mümkün müdür?” (Wollstonecraft 2012: 257-258).

Rousseau’ya yönelik eleştirilerine ilginç bir iddia ile başlayan Wollstonecraft, ünlü yazarın özel hayatında yaşadıklarını gerekçelendirme gayesine bağlı olarak kadınlara ile ilgili fikirlerinin şekillendiğini iddia etmektedir. Eşini toplumdaki diğer kadınlardan daha aşağı seviyede gören Rousseau, çözümünü bütün kadınlara onun seviyesine indirmekte bulmaktadır. Zayıf, edilgen, güçsüz, haz kaynağı kadın imajının altında liberal düşünürüne göre bu kadar basit bir neden yatmaktadır. Öte yandan bu durumu yaratan bir diğer neden de Rousseau’nun haz açlığıdır (Wollstonecraft 2012: 13). Şöyle ki düşünür aklını kullanması gerekirken tutkularına esir düşmüş, düşünme etkinliği anlayış gücünü aydınlatması beklenirken imgelemine ateşlemiştir. Hatta erdemleri bile bu yanlış yolda sürüklenmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca duyarlı ve canlı bir hayal gücü ile dünyaya gelen Rousseau’yu doğa onu diğer cinsin çekimine karşı savunmasız bırakmıştır.

Rousseau’nun kadınlara yönelik eleştirisi uygarlık düşüncesi ile paralellik göstermektedir. Şöyle ki uygarlık kadını gibidir. Kadın için geçerli olan zayıflık ve yozlaşmışlık durumu uygarlık için de geçerlidir (Öztürk 2010). Yine uygarlık

yazara göre “insanı edilgenleştirmekte ve uyuşturmaktadır. Sosyalleşen insan süreç içinde zayıf ve korkak bir karaktere bürünür, yumuşak, gevşek ve kadınsı bir yaşam biçimi ön plana çıkar” (Rousseau 1990: 99-101).

Emile (Rousseau 2005) kitabı düşünürün tabiata uygun erkek ve kadın profillerini çizdiği ünlü eseridir. Kitabın son bölümleri büyük ölçüde “bir kadın nasıl olmalı” sorusuna verilen cevaplar niteliğindedir. “Kadınla erkek aynı şekilde eğitilemez” (Rousseau 2005b: 217) düşüncesi ile başlayan yazar kadınların erkeklerden farklı olarak eğitilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu düşünce altında başka bir düşünceye de gebedir. Kadın eğitimi erkek eğitimini takiben erkeğe eklenerek yapılmalıdır. Yazar bu düşünceyi güçsüz olan kadının hayatta kalabilme mücadelesinde erkeğe ihtiyaç duymasına dayandırmaktadır.

“Kadınlar olmazsa biz erkekler yaşayabiliriz; ancak kadınlar aynı konumda değiller. Kendilerine gerekeni elde etmek, hatta cinsiyetlerinin gerektirdiği konumda bulunabilmek için bizim yardımımıza ihtiyaçları vardır.” (Rousseau 2005b: 219).

Yazara göre kadınların erkeklerin hoşuna gitmek, onlara faydalı olmak, kendilerini onlara sevdirmek ve saydırmak, küçükken büyütme, büyüyünce onlara bakmak, nasihat vermek, teselli etmek, hayatı zevkli ve sevimli bir hale koymak gibi sayısız görevleri vardır. Ve küçük yaşlardan itibaren de öğretilmesi gerekenler bunlardan ibarettir (Rousseau 2005b: 220). Bu anlamda kadın doğası, adeta erkeğe sunulmak için kurgulanmış gibidir. Erkeği mutlu etmek kadının doğasından kaynaklanan bir özelliktir. Kadın erkeğe bağımlıdır ve aile yaşamı ile sınırlı bir göreve sahiptir. Rousseau’ya göre erkek, hemcinsleriyle eşit, arkadaşlarından bağımsız, bencil ve kendini dış dünyaya taşıyabilir bir doğaya sahipken; kadın, bağımlı, ikincil, kendini sadece erkeğin cinsel ihtiyacını karşılamaya adanmış, utangaç, çekingen bir varlıktır (Çaha 2010: 32-33). Anne ve eş olma bütün bu tanımlamaların içinde öne çıkan iki özelliktir. Bu iki rol erkeğin varlığı ile gerçekleşebilir. Ve kadınlar bütün yaşamlarını iyi bir anne ve eş olma anlayışı ile hayata hazırlanmalı ve bu rollerin dışına çıkmamalıdır. Örneğin, kadın siyaset yapmamalı, iş yaşamında olmamalı, belli sınırlılıkla toplumsal yaşama karışsa bile onun asıl yeri eşinin dizinin dibi olmalıdır. Çünkü belirttiğimiz bu alanlar erkeğe ayrılmıştır ve orada kadına yer yoktur. Kadın erkek tarafından haksızlığa uğradığında sessizliğini korumalı, çalışkan olmalı ancak durumundan da şikâyetçi olmamalıdır” (Genç 2015: 29).

Wollstonecraft’a göre Rousseau kadınları önemsiz varlıklara indirgemek suretiyle, kadınların zayıf, edilgen olduğunu kanıtlama telaşındadır. Bu düşüncesini kadınların fiziksel açıdan erkeklerden güçsüz olması tezine dayandırmaktadır. Ayrıca kadın erkeğe haz vermek ve ona tabi olmak için yaratılmıştır (Wollstonecraft 2012: 120).

“Kadınlar çenebazdır. Erkeklerden daha çabuk, daha kolay ve daha hoş

konuşurlar. Çok konuşmakla da suçlanırlar. Böyle olması doğaldır ama ben suçlamayı seve seve övgüye dönüştüreceğim. Onlarda ağız ve gözler aynı etkiyi taşır; hem de aynı nedenle. Erkek bildiğini söyler, kadın ise hoş gidecek olanı. Erkeğin konuşmak için bilgiye, kadının ise sağbeğeniye gereksinimi vardır. Erkeğin başlıca konuşma konusu yararlı şeylerdir, kadının ki ise hoş giden şeylerdir. Her ikisinin konuşmalarındaki ortak noktalar yalnızca gerçeği yansıtan noktalar olmalıdır” (Rousseau 2009: 289).

Bir eşitlik düşünürü olarak kadın-erkek eşitliğine inanmayan Rousseau, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği cinsiyet farkına dayandırmaktadır (Rousseau 2005a: 57). Şöyle ki düşünür kadınları açıkça aktif vatandaşlığın dışında tutar. Onun düşünce yapısında erkekler birer vatandaş olarak, ancak bir çeşit kardeşlik biçiminde birbirleriyle sözleşmeler kurarken, kadınlara bundan farklı davranılmaktadır. Erkekler toplum içindeki kamusal alana ve ticarete dâhil edilmekte buna karşılık, kadınlar ise ev içi yaşamdaki özel alana dâhil olarak ve hükümetin korumasına ihtiyaç duyan insanlar şeklinde kabul edilmektedir (Sarıpek 2010: 95; Üste 2015:114). Yine yazara göre erkeklere kadınlar tarafından hükmedilmesinin önüne geçmek için, kadınların kocalarına bağımlı kalmayı sürdürdükleri ev içi yaşam alanları içinde tutulmaları gerekmektedir. Hatta Rousseau açık açık, erkeklerin güçlü ve aktif, kadınların ise zayıf ve pasif olmaları gerektiğini ileri sürmektedir (Honohan 2002: 97’de akt: Sarıpek 2010: 96).

“Kadın ve erkek birbirleri için yaratılmışlardır, ama karşılıklı bağılıkları eşit değildir. Erkekler kadınlara cinsel istekleri dolayısıyla bağıdırlar, kadınlar ise erkeklere hem cinsel istekleri hem de gereksinimleri dolayısıyla bağıdırlar. Kadınlar olmasa biz erkekler yaşayabiliriz, ama biz olmasak kadınlar yaşayamaz”(Rousseau 2009:279).

“Erkekle kadının ne karakter ne de mizaç açısından aynı yapıda olduğu ne de olması gerektiği bir kez tanıtıldı mı, buradan aynı eğitimi almamaları gerektiği sonucu çıkar. Doğanın belirttiği yönleri izleyerek, erkek ve kadın birlikte davranmalı, ama aynı şeyleri yapmamalıdır. Yapılan işlerin amacı ortaktır, ama işler farklıdır. Dolayısıyla onları yöneten zevkler de farklıdır.” (Rousseau 2009: 278).

Wollstonecraft, ilgili çalışmasında dönemin Fransa’sında erkeklerin ve kadınların ancak özellikle de kadınların haz vermek, dış görünüş ve tavırlarını süslemek üzere eğitildiklerini belirtiyor. Alçakgönüllü olmalarını engellemek üzere kendilerine empoze edilen dünyevi ve dini eğitim sonucunda zihinleri çok erken yaşlarda yozlaşmaktadır. Yine döneminde topluma verilen eğitimin koketlik² ve yapmacıklığı yaymaya yönelik olduğu ve kız çocuklarının daha onlu yaşlarda koketlik ve evlilikten söz etmeye başladıkları da bir diğer önemli

² Güzel görülmeye çalışan, süs düşkün, kırtan (kadın)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=KOKET

vurgudur. Kısacası yazara göre kız çocuklarına doğumdan itibaren kadın muamelesi yapılıyordu. Ve çocuklar eğitim yerine kadınlara sunulacak cinsten övgüler almaktaydılar (Wollstonecraft 2012: 124).

Kadını haz kaynağı olarak gören Rousseau için ilk terbiye de vücudun terbiyesidir. Yazarın kendi düşünceleri ile devam edecek olursak “vücut ruhtan doğar. O halde ilk terbiyenin beden terbiyesi olması doğrudur. Bu yöntem hem erkek hem kız çocuklarına uygulanabilir fakat bu bedensel terbiyenin içeriği cinsiyete göre değişir. Erkekte maddi gücü kadında ise zarafet gücünü ortaya çıkarmayı hedef almalıdır.” (Rousseau 2005b: 221). Yazarın ele alışında güzellik kadın hayatında önemli bir değişkendir. Kadınlar çekiciliğini erkeğini memnun etmek için kullanmalı ve bu güzelliği ortaya çıkaracak kadınsı beceriler geliştirmelidir. Bu anlamda beden terbiyesi kadın için gereklidir hatta zorunludur. Bu nedenle diyor Rousseau kız çocukları çok küçük yaşlardan beri güzel olmayı (Rousseau 2005b: 221) istemektedir.

Kadınların görkemi olarak sunulan güzelliğin korunması adına, uzuvlar da, zihinsel yetiler de Çinli kadınların giymek zorunda bırakıldıkları ayakkabılardan beter kısıtlamalarla sakatlanır. Erkek çocuklar açık havada koşup oynarken, kız çocuklarının mahkûm edildiği hareketsiz yaşam kasları eritir, sınırları hassaslaştırır. Rousseau'ya göre, kadınlar doğuştan, başka deyişle aldıkları eğitimden bağımsız olarak oyuncak bebeklere, güzel giysilere ve önemsiz konular üzerine konuşmaya yatkındır. Hiçbir ciddi düşünceye sahip olamayacak kadar çocuk ruhludurlar. Zihinleri gelişmemiş dadılarının yanında saatlerce oturmak ve onların içi boş konuşmalarını dinlemek zorunda bırakılan bir kız çocuğu da eninde sonunda bu tür boş konuşmalara katılacaktır. Ya da annesinin boyanıp süslenmesini izleyen çocuğun oyuncak bebeğini de tıpkı kendisi gibi süslemesi kaçınılmazdır (Wollstonecraft 2012: 64-65).

Kadın ve erkek eşitsizliğine dair düşüncenin burada da kendini gösterdiğini görmekteyiz. Öyle ki her iki cinsten beden terbiyesi aynı işlevi görmemektedir. Kadında güzelliği ortaya çıkarmaya hizmet eden beden terbiyesi erkek için gücün temsilidir. Rousseau düşüncelerini bir adım daha ileri taşıyarak kadınlara sadece çocuklukta değil gençlik yıllarında da aynı bedensel mükemmeliyete erişme izni verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Wollstonecraft'a (2012: 130) göre gelişimin en canlı olduğu yıllarda ihmal edilen bir canlıdan nasıl erdem beklenebilirdiki?

“Güzellik yalnızca giyinip süslenmekle edinilebilen bir özellik, zarafet de çabucak edinilebilen bir sanat değildir. Ama kız çocuklar nispeten erken yaşlarda, hareketlerine sevimli bir şekil, sesine hoş giden bir tını verip hoş bir tavır takınabilir; davranışlarını içinde bulunduğu zamana, mekâna ve ortama göre düzenleyebilir. İşte bu nedenle güzellik ve zarafet konularında bütün maharet dikiş iğnesi ile dikişten beklenmez. Yeni kabiliyetler kendini gösterir ve faydalarını hissettirmeye başlar.” (Rousseau 2009 287).

Uysallık Rousseau'nun düşün sisteminde öne çıkan bir diğer vurgudur. "Bir kadının ilk ve en önemli özelliği uysallıktır; çoğunlukla kötülüklerle ve her zaman kusurlarla dolu olan erkek gibi bir varlığa itaat edecek biçimde yaratılan kadın, mümkün olduğunca erken bir dönemde haksızlığa dayanmayı ve şikâyet etmeden kocasının haksızlıklarına katlanmayı öğrenmelidir. Kadın erkek için değil, kendisi için uysal olmak mecburiyetindedir (Rousseau 2005b: 224). Uysallık taraflardan birini kayıtsız şartsız diğer tarafın güdümüne sokan bir karakter özelliğidir. Kadın erkek ilişkilerinde ise erkek güdümünde yetişen bir kadın portresi çıkmaktadır ortaya. Bir erkeğin evde söz sahibi olması, her istediğini söylemesi ve hatta yapması için kadının sessiz kalmayı bilmesi gerekir. Erkeğin otoritesinin mutlak olduğu bir aile modeli öngören Rousseau ataerkil bir ailede olması gereken rolü verir kadına. Kadının söz hakkı yoktur (Genç 2015: 31). Wollstonecraft'a (2012: 127) göre kör bir itaatte ısrarcı olmak insanlığın tüm kutsal haklarının da çiğnenmesi anlamına gelmektedir. Ya da kutsal haklar sadece ama sadece erkeklere tanınmıştır. Liberal düşünürü göre uysallığı tercih eden, kendisine yapılan bütün haksızlıklara sabırla katlanan ve yapılan hakaretlere sessizce göğüs geren kadın bir süre sonra adil olamayacaktır. Hatta doğruyu yanlıştan ayırt edemez bir duruma gelecektir.

Wollstonecraft'a göre Rousseau kız çocuklarına anlayış gücünü layık görmüyor ve akıldan yoksun bir otoriteye bağımlı kılmak için tutarlılığını koruyor. Ve kadınları bahsi geçen bu duruma hazırlamak için Rousseau'nun bir öğüt verdiğini belirterek ünlü eseri *Emile*'den (Rousseau 2009: 283) şu alıntıyı yapmaktadır "Kızlar uyanık ve çalışkan olmalıdırlar, ama bu yeterli değildir; erken yaşta kısıtlamalara alışmaları gerekir. Bu bir talihsizlik olarak görülebilir belki, ama kadın cinsinin özünden ayrı düşünülemez; bundan kurtulmaya çalışırlarsa, ancak daha büyük acılar çekeceklerdir. Yaşamları boyunca sürekli ve kati bir kısıtlamaya tabi tutulmalıdırlar; daha sonra daha büyük bedeller ödememeleri için buna erken yaşta alıştırmaları ve başkalarının iradesine daha kolay boyun eğebilmeleri için kaptislerinin bastırılması gerekir. Durmadan çalışmak istedikleri zaman onları ara sıra işlerini bırakmaya zorlamak lazımdır. İsrâf, havailik ve sabırsızlık kadınların ilk bozuk ve sürekli zevklerinden doğan kusurlardır. Bu suistimali önlemek için onlara kendilerine hâkim olmayı öğretmeliyiz. Namuslu bir kadının yaşamı, hiç de akılcı bir biçimde işlemeyen kuruluşlarımızca, kendi kendisiyle sürekli bir didişmeye indirgenmiştir: Ayrıca kadınların, bizlere çektirdiklerinden kendine düşen payı da alması gerekir." Wollstonecraft'a (2012: 123) göre düşünür kadınların zihninin değil kendisinin haz verici olduğuna inanmaktadır. Kadınları zayıf ve güzel kılabilmek için anlayış güçleri ihmal ediliyor ve genç kızlar bebeklerle oynayama ve aptalca konuşmalar dinlemeye zorlanıyor. Yazara göre kadından daha çekici ve haz verici bir eş olabilmesi için güzel, masum ve aptal olması bekleniyor ve kadının anlayış gücü de bunlara feda ediliyor (Wollstonecraft 2012: 135).

Wollstonecraft'ın Rousseau'ya eleştiri yaptığı konulardan birisi de kadın ve bağımlılık arasında kurduğu ilişkidir. Rousseau'nun düşün dünyasında, bağımlılık kadınlara özgü doğal bir durumdur ve kızlar kendilerinin boyun

eğmek için yaratıldıklarını hissederler (Rousseau 2009: 284). Liberal düşünürü göre bu durum nedensellikten kaynaklanan bir safstadır. Çünkü kölece itaatkârlık sadece bireyi düşürmekle kalmaz sonradan gelecek olanlar üzerinde de etkili olur. Kadınların içinde bulunduğu durumla ilgili bir benzetme yaparak sözlerine devam eden yazar, kadınların ehlileştirilmiş av köpekleri gibi zincirlerine alışmasını, bir doğa bilimciden alıntı yaparak açıklıyor. Nasıl ki “spanyeller başlangıçta kulaklarını hep dikili tutuyorlardı, bir süre sonra alışkanlık doğanın yerini aldı ve korkunun simgesi olan bir özellik bir güzellik göstergesine dönüştü” (Wollstonecraft 2012: 126). Sonuç olarak bağımlılık ve boyun eğme gelinen son aşamada kadın için bir güzellik göstergesi olarak görülmektedir.

Kurnazlık Rousseau'nun düşüncesinde kadınlarda bulunması gereken bir diğer özelliktir. Her kadın aşırıya gitmemek koşuluyla kurnaz olmalı, kurnaz davranmalıdır. Yazarın sözleri ile ifade edecek olursak, "Kızlar her zaman söz dinler olmalı, ama anneler her zaman katı olmamalıdır. Genç bir kıızı uysal yapayım derken mutsuz yapmamalı; ölçülü yapayım derken de alıklaştırmamalıdır. Tam tersine, itaatsizliği yüzünden cezadan kurtulmak için değil, kendisini itaat etmekten kurtarmak için biraz kurnazlık göstermesine izin verilmesine karşı değilim. Bağımlılığını onun için üzücü bir duruma getirmemelidir; bunu ona hissettirmek yeterlidir. Kurnazlık kadın cinsine özgü doğal bir yetenektir. Ben de tüm doğal eğilimlerin kendiliklerinden iyi ve doğru olduklarına inandığım için, bu eğilimin, öteki eğilimler gibi, geliştirilmesinden yanayım. Yeter ki aşırılığa varması önlenir” (Rousseau 2009: 285). Kadın ve kurnazlık arasında kurulan ilişki liberal düşünürü göre masum bir içeriğe sahip değildir. Çünkü Wollstonecraft'ın bakışından kadının kurnazlık üstünlüğü aslında kadının bedensel güçsüzlüğünü telafi eder. Böyle olmasaydı kadın erkeğin eşi değil kölesi olurdu ve kadın bu özelliği sayesinde erkekle olan ilişkisinde eşitliği sağlar ve erkeğe itaat ederek onu sevk ve idare edebilirdi. Wollstonecraft kadın kurnazlığına bir başka yönüyle de itiraz etmektedir. Büyük zihinlerin kurnazlıkla, sinsilikle işi olmayacaktır. Rousseau kurnazlığı kadının kendisini kocasına yönelik davranışlarını geliştirebilmesi için de önermektedir. *Emile*'de bu durumu şu şekilde ifade ediyor "Ben bir İngiliz kızının sahip olacağı kocasına kendisini beğendirmek için, bir Arnavut kızının İsfahan harem dairesinde kendisini beğendirmek için geliştirdiği tüm hoş giden yetenekleri aynı özenle geliştirmesini isterim.” (Rousseau 2009:287).

Son olarak, Rousseau bir kadının hiçbir koşulda kendisini bağımsız hissetmesine izin verilmemesi gerektiğine inanan bir düşünürdür. Kadın doğal kurnazlığını kullansın diye korkutularak yönetilmeli ve erkek ne zaman rahatlamak isterse, ona tatlı bir arkadaşlık sunacak alımlı bir nesne olsun diye, koket bir köleye dönüştürülmelidir. Tüm erdemlerin temelini oluşturan doğruluk ile cesaretin yayılmasında belli sınırlar gözetilmelidir. Çünkü kadınlar söz konusu olduğunda yılmaz bir şekilde verilmesi gereken erdem itaattir (Wollstonecraft 2012: 39). Rousseau şöyle devam ediyor: “Alışkanlık haline gelmiş bu baskıdan, kadınların ömürleri boyunca gereksinim duydukları bir uysallık doğar. Çünkü hiçbir zaman

bir erkeğe ya da erkeklerin yargılarına boyun etmekten kurtulamazlar ve onların bu yargıların üstüne çıkmalarına hiçbir zaman izin yoktur. Bir kadının ilk ve en önemli niteliği yumuşaklığıdır. Erkek gibi kusurla yüklü bir varlığa boyun eğmek için yaratılmış olan kadın erkenden adaletsizliğe dayanmayı ve yakınmadan kocasının haksızlıklarına katlanmayı da öğrenmelidir. Kocası için değil, kendisi için yumuşak olmalıdır. Kadınların sertliği ve inatçılığı dertlerini ve kocalarının kötü davranışlarını artırmaktan başka bir işe yaramaz” (Rousseau; 2009: 284). Bu yüzden kadının tutumu kamuoyuna, inancı da otoriteye bağımlıdır. Her kız annesinin dinini, her kadın da kocasının dinini kabul etmelidir. Kadınlar kendi kendilerine karar verecek durumda olmadıklarından, babaların ve kocaların kararını Kilise'nin kararı gibi kabul etmelidirler (Rousseau 2009: 290).

Wollstonecraft'a göre Rousseau'nun bütün bu düşüncelerinin altında erkekleri kimseye hesap vermeyen mutlak bir otorite olarak görmesi yatmaktadır. Bu durum esasında aklın doğrudan ve koşulsuz olarak sahiplenilmesidir. Böylece insanlığın hakları Adem'den başlayarak kadınları dışarıda bırakacak şekilde erkek cinsine atfedilmiştir. Bu durumu erkek aristokrasisi olarak isimlendiren yazara göre, kadının erdemleri ve özellikleri de ikincildir. Kadınların ebeveynlerinden gelen "zamanı gelince kocan sana bunların hepsini öğretecek" sözlerini kabul etmeleri bu durumun oluşumunda etkilidir (Wollstonecraft 2012: 133).

Wollstonecraft, Rousseau eksenli eleştiriler yapmakla birlikte, kadınların geldiği aşama ile ilgili olarak ortaya çıkan kadın imajında, kadınların nerede durduklarını da sorgulamaktadır. Yazara göre kadınlar kırılğan oldukları için her türlü yardımı erkeklerden isterler ve tehlikeli durumlarda erkeklerin kollarına kendilerini bırakarak, erkeklerin tehlikeyi uzaklaştırması için beklerler. Bu durum yazara göre erkekleri kadınların doğal koruyucuları haline getirmektedir. Bu rolü üstlenen erkek sesini yükseltir ve sevimli, titrek bir yaratık olan kadını tehlikeye karşı korur (Wollstonecraft 2012: 96). Yine düşünürü göre kadınların doğuştan zayıf oldukları ve çeşitli sebeplerle yozlaştıkları kabul edilir. Kendisinin güdülmesine ses çıkarmayan insanlar sadece itaatkâr köle olup kendi değerlerini bilseler zincirlerini kırarlardı. İnsanların boyunduruklarını atmak için yapmaları gereken tek şey başkaldırmak olsa da her yerde tabi konumdadırlar. Doğuştan gelen haklarına sahip çıkmak yerine yutkunup susarlar ve ertesi gün ölüp gidebileceklerini düşünerek kendilerini örneğin yeme içmeye verirler. Yazar bu benzetmeden yola çıkarak kadınların da anın tadını çıkarmak arzusuyla aynı araçlarla yozlaştıklarını düşünmektedir. Özgürlük kazanmak için vermeleri gereken savaşım onların sahip olmadıkları erdemler gerektirdiğinden özgürlükten nefret ederler (Wollstonecraft 2012: 81). Sonuçta kadınların yaşamları boyunca sürdürdüğü iş haz alıp vermektir. Bu durum böyle devam ettiği müddetçe yazara göre kadınlardan bir şey beklenemez. Güç kazanmak için güzelliğin hâkimiyetinden başka bişey tanımayan kadın, aklın zenginleştirdiği doğuştan haklarından feragat eder ve eşitlikten kaynaklanan saygın hazlara ulaşmak için, emek sarf etmek yerine kısa ömürlü kraliçeler olarak yaşamayı

yeğlerler. Hatta erkeklerden aşağı olmalarıyla yücelerek kadın oldukları için saygı görmek isterler. Yazar bu noktada şu deneyimini paylaşarak sözlerine devam ediyor. Kadına saygı göstermekle övünen erkekler el üstünde tutuyor gibi göründükleri zayıflığı aslında küçümser ve sömürür (Wollstonecraft 2012: 85-86) ve erkeklerin esasında tek yaptığı kendi üstünlüklerini pekiştirmektir (Wollstonecraft 2012: 88). Yazar evliliğin kadın ve erkek cinsindeki yansımalarının farklı olduğuna da vurgu yaparak düşüncelerini sonlandırıyor. Şöyle ki orta sınıf erkekler ileride yapacakları mesleklere hazırlık yaparken evlilik onlar için bir mesele değildir. Kadınlar da tam aksine tüm güçleriyle evliliğe odaklanırlar. İleriye dönük bir hedefleri yoktur. Bir hazdan diğerine koşmak için uygun bir evlilik yapmak isterler. Böylece kadınlar bu şekilde kişiliklerini yasal yoldan pazarlarlar. Ve bu durum kadınlar için varoluşun temel amacıdır (Wollstonecraft 2012: 92-93.) Bu varoluş sürecinde kadınlar sadece korunmak açısından değil öğüt alma açısından da erkelere bağımlı hale gelirler (Wollstonecraft 2012: 95).

SONUÇ YERİNE

Liberal düşünür Mary Wollstonecraft “*Kadın Haklarının Gerekçelenendirilmesi*” isimli eserinde Fransız devrimini cinsiyetçi bir tutum sergilediği için eleştirmektedir. Devrim eşitlik, özgürlük, insan hakları gibi büyük söylemlerinde kadınları dışarıda bırakacak şekilde gelişmiştir. Wollstonecraft’ın ilgili kitabının en can alıcı yanı ki bu çalışmanın da ana temasının oluşturmaktadır, ünlü düşünür Rousseau’nun kadınlara yönelik fikirlerine yaptığı eleştirilerdir. Yazara göre Rousseau cinsiyetçiliği eseri Emile üzerinden inşa etmektedir.

Liberal feminist düşüncenin ana eksenini oluşturan hak kavramı yazarın düşüncelerinin de temelini oluşturmaktadır. Başta eğitim hakkı olmak üzere kadın ve erkeklerin eşit haklara sahip varlıklar olduğu tezini işlemektedir. Bu tezin çıkış noktası ise yazara göre kadın ve erkeğin aynı tanrının çocukları olmasıdır. Tıpkı erkekler gibi kadınların da ahlak ve zihinsel yetilerinin geliştirilmeye ihtiyacı vardır. Akıl bu noktada yazarın kitabının birçok bölümünde titizlikle üzerinde durduğu bir argümandır.

Wollstonecraft’a göre Rousseau kadınları önemsiz varlıklara indirgemek suretiyle, kadınların zayıf, edilgen varlıklar olduğunu kanıtlama telaşındadır. Bu düşüncesini kadınların fiziksel açıdan erkeklerden güçsüz olması tezine dayandırmaktadır. *Emile* kitabı düşünürün bu tezlerini ortaya koyduğu çalışmasıdır. Kitabın son bölümleri büyük ölçüde “bir kadın nasıl olmalı” sorusuna verilen cevaplar niteliğindedir. Genel olarak Rousseau’ya göre kadın erkeğe haz vermek ve ona tabi olmak için yaratılmıştır, erkek, hemcinsleriyle eşit, arkadaşlarından bağımsız, bencil ve kendini dış dünyaya taşıyabilir bir doğaya sahipken; kadın, bağımlı, ikincil, kendini sadece erkeğin cinsel ihtiyacını karşılamaya adayan, utangaç, çekingenlik içeren bir doğaya sahiptir. Bir eşitlik düşünürü olarak kabul edilen Rousseau, kadın-erkek eşitliğine inanmaz ve bu eşitsizliği cinsiyet farkına dayandırmaktadır. Şöyle ki ünlü düşünür kadınları

açıkça aktif vatandaşlığın dışında tutar. Onun düşünce yapısında erkekler birer vatandaş olarak görülürken, kadınlara bundan farklı davranılmaktadır. Yine yazarın ele alışında güzellik kadın hayatında önemli bir değişkendir. Kadınlar çekiciliğini erkeğini memnun etmek için kullanmalı ve bu güzelliği ortaya çıkaracak kadınsı beceriler geliştirmelidir. Bu anlamda beden terbiyesi kadın için gereklidir. Kadında güzelliği ortaya çıkarmaya hizmet eden beden terbiyesi erkek için ise gücün temsildir. Son olarak bir kadının hiçbir koşulda kendisini bağımsız hissetmesine izin verilmemelidir. Kadın doğal kurnazlığını kullansın diye korkutularak yönetilmeli ve alımlı bir nesne olsun diye, koket bir köleye dönüştürülmelidir.

Wollstonecraft'a göre Rousseau'nun bütün bu düşüncelerinin altında erkekleri kimseye hesap vermeyen mutlak bir otorite olarak görmesi yatmaktadır. İnsanlığın hakları Adem'den başlayarak kadınları dışarıda bırakacak şekilde erkek cinsine atfedilmiştir. Ve kutsal haklar sadece erkekler için tanınmıştır. Yazar bu durumu erkek aristokrasisi olarak isimlendirmektedir. Wollstonecraft'a göre Rousseau kız çocuklarına anlayış gücünü layık görmüyor ve akıldan yoksun bir otoriteye bağımlı kılmak için tutarlılığını koruyor.

Yazara göre kadınlara çok erken yaşlarda verilen dünyevi ve dini eğitim, zihinleri çok erken yaşlarda yozlaştırmaktadır. Yine topluma verilen eğitim koketliği yaymaya yöneliktir ve kız çocukları çok erken yaşlarda koketlikten ve evlilikten söz etmeye başlarlar. Bütün bu süreç kız çocuklarını aslında kadınlığa hazırlama girişimleridir. Bu süreç içinde güzel olmak isteyen kadının süsü ise bağımlılık ve boyun eğmedir.

Rousseau'nun kadın eğitimi ile ilgili görüşleri geleneksel toplumdaki kadın anlayışının özeti gibidir. Kadın demokratik haklarından yoksun, aktif vatandaşlığın dışında tutulmaktadır. Ve kadın eğitimi cinsiyetçi kodlar taşımaktadır. Şöyle ki kadın eğitiminde ağırlıklı olarak cinsiyet rollerinin öğretilmesinin önemli olduğu görülür. Kadın güzel ve hoş olduğu kadar, iyi bir anne ve eş de olmalıdır. Kısacası kadının eğitimi aile içinde rolleri ile sınırlandırılmıştır.

Liberal düşünür Rousseau'nun kadınlara attığı bazı sıfatların olumsuz sonuçları olacağını da düşünmektedir. Örneğin uysallığı tercih eden ve yapılan bütün haksızlıklara sabırla katlanan kadın bir süre sonra adil olamayacaktır. Hatta doğruyu yanlıştan ayırt edemeyecek bir duruma da gelebilir. Yine kölece itaatkârlık gelecek nesiller üzerinde de etkili olacaktır. Kurnazlık üstünlüğü ise bedensel gücünü telafi edecektir. Yine yazara göre büyük zihinlerin kurnazlıkla işi olmaz.

Son olarak Rousseau özgürlük düşünürü olarak bilinmektedir. Kadın ve kadın eğitimi konusunda ortaya koyduğu düşünceler onun kör noktası olarak görülebilir.

KAYNAKLAR

- Çaha, Ö. (2010). *Sivil kadın –Türkiye’de kadın ve sivil toplum*. Ankara: Savaş Yayınevi.
- Çakır, S. (1996). *Kadın hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Genç, H. N. (2015). Jean Jaques Rousseau’nun Emile’sinde kadın eğitimi. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 25-34.
- Öztürk, A. (2010). Rousseau’nun uygarlık eleştirisinin sınırları ya da birinci ve ikinci konuşmalar üzerine kuramsal bir değerlendirme. *Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 138-164.
- Sarıpek, D. B. (2010). Rousseau’nun vatandaşlık fikirlerinin yirminci yüzyıl vatandaşlık algısıyla karşılaştırılması. *Kafkas Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(1), 93-103.
- Rousseau, J. J. (1990). *İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı*. İstanbul: Say Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2005a). *Ekonomi politik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Rousseau, J. J. (2005b). *Emile “bir çocuk büyüyor”*. İstanbul: Selis Yayınları.
- Rousseau, J. J. (2009). *Emile*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Üste, B. (2015). Hegel-Rousseau, Mill ve Hayek’in değerlendirmelerinde toplumda ötekileştirilen ‘kadın’ın konumu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (4), 103-126.
- Wollstonecraft, S. (2012). *Kadın haklarının gerekçelenendirilmesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

SUMMARY

Introduction

Mary Wollstonecraft, one of the most important figures in the liberal feminist movement, is known for his criticisms of patriarchy in England. Her criticism about the the secondary position of women and the French revolution can be said to move to a radical position according to the period of the writer. Wollstonecraft argues that being a woman is learned from the very first day of life and is artificially created, a phenomenon considered natural and invariable in the 18th century.

The concept of the right, which is the main axis of the liberal feminist thought, is also the basis of the author's thoughts. At first, the right to education, women and men are entities with equal rights. The exit point of this thesis is that according to the author, the woman and the man are the children of the same god. Just like men, women also need to improve their moral and mental capabilities. The mind is at this point an argument that the author has meticulously addressed in many parts of her book.

The most crucial aspect of Wollstonecraft's relevant book, which is the main theme of this work, is the criticism of the famous thinker Rousseau's ideas for women. According to the manuscript, Rousseau is building sexism through his famous work "Emile". This study is based on the object of Wallstonecraft's objections to Rousseau's ideas for women.

Wallstonecraft, which began with an interesting claim to Rousseau, claims that his ideas about women have been shaped by the fact that the famous thinker is living in his private life. Rousseau finds his wife on a lower level than other women in society, and finds the solution to reduce all women to her level. On the other hand, according to the liberal writer, another reason that created this situation is Rousseau's pleasure hunger. When the famous thinker needs to use his mind, his prisoners have been captivated, the thinking activity has fired the imaginative imagination of enlightening the power of understanding. Even their virtues have contributed to the drifting of this wrong path. In addition, Rousseau, who came to the world with a sensitive and vivid imagination, left nature vulnerable to the attraction of the other sex.

The Emile book is a famous work by Rousseau, which depicts men and women professions appropriate to nature. Emile and Sophia are two main characters of the book. The last sections of the book are largely the answers given to the question "how should a woman be?" Famous writers, beginning with women and men alike with untrained beliefs, emphasize that women should be trained differently from men. Under this thought another sentence also comes.

Findings (Results)

Women's education should be done by following the man's education and articulated. The author is based on the idea that a weak woman needs men in the struggle for survival. Rousseau, who does not believe in gender equality as a thinker of equality, is based on gender disparity between men and women. Thinker's thoughts about keeping women out of active citizenship is a result of this thinking. The beauty of getting used to the author is an important variable in women's life. Women should use their charm to please their man and develop feminine skills that will reveal this beauty. In this sense, body trimming is necessary and even necessary for a woman. For this reason, Rousseau says that girls want to be beautiful since very young..

According to Wollstonecraft, Rousseau is in a hurry to prove that women are weak, passive beings, by reducing women to insignificant beings. This idea is based on the idea that women are physically weaker than men. In addition, the woman was created to enjoy and to obey the man. It says that in France, men and women, but especially women, are trained to enjoy, look and adorn their attitudes. As a result of the earthly and religious education imposed on them to prevent them from being modest, their minds are degenerating at an early age. It is also important to note that the education given to the society during the period was directed towards dissemination of koketlik and fecundity, and that the girls were not talking about koketlik and marriage in their decades of age.

According to Wollstonecraft, who strongly opposed Rousseau's views, the famous thinker believes that not the mind of the woman, but herself gives pleasure. The power of understanding is neglected to make women weak and beautiful, and young girls are forced to play with babies and listen to stupid talk. It is expected to be beautiful, innocent and stupid to be a more attractive and pleasing wife than a woman, and the power of understanding her is also fed to them.

In order to protect the beauty presented as a glamor for women, the limbs and the mental powers are also severely limited worse than the shoe the Chinese women are forced to wear. Boys run and play outdoors, melting the motionless muscles of their daughter's children, sensitizing the nerves. According to Rousseau, women are born to talk about toy dolls, beautiful clothes and trivial issues. Children are soul enough to have no serious thoughts. A girl who is forced to sit next to her undeveloped mental minds for hours and listen to their idle conversations will eventually join in with such empty talk. Or it is inevitable that the child's toy baby, just like her, is following her mother's painting and adornment. Woll 64-65

Conculusion and Discussion

According to Wollstonecraft, Rousseau believes that under all these considerations, men are absolute authorities who do not account for anyone. This

is in fact the direct and unconditional ownership of the mind. Thus, the rights of mankind have been attributed to male gender, starting from Adam, leaving the women out. According to the author, who calls this amale aristocracy, the virtues and qualities of a woman are second. It is influential in the formation of this situation when the parents of the women accept the words "the husband will teach you all of them when the time comes".